

תקציר

אנשים עם מוגבלות שכלית (להלן מש"ה) בעלי כישרון בתחום האמנות החזותית (להלן, אמנים או בעלי כשרונות) משתמשים בכישרונותיהם וביכולותיהם כדי ליצור יצירות אמנות ייחודיות ומשמעותיות. יצירת אמנות היא דרך רבת עוצמה להביע עולם פנימי, להעביר מסר ולתקשר עם אחרים. ככל אומן, הם משתמשים במדיומים שונים כדי ליצור את האמנות שלהם, כמו ציור, רישום, פיסול, צילום והדפס. לעיתים, יצירות האמנות שלהם עשויות להיות שונות מיצירות אמנות מסורתיות, אך הן בעלות עוצמה באותה מידה בהבעת רגשות, רעיונות ומחשבות. אמנות היא כלי רב עוצמה לביטוי עצמי ולתקשורת ואמנים עם מוגבלות שכלית אינם יוצאי דופן. הם מביאים פרספקטיבה וחזון ייחודיים לעולם האמנות ויצירותיהם הן עדות לכוחה של הרוח האנושית.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק את תופעת הכישרונות הייחודיים בקרב מתבגרים (CA = 16-21) עם מש"ה בתחום האומנות החזותית. השאלה שעמדה במרכז המחקר היא האם הכישרון מתבטא רק בתחום האומנות החזותית (Specific domain) או שהם בעלי יכולת קוגניטיבית גלובלית גבוהה (Global domain) גם בתחום האינטליגנציה והגמישות הקוגניטיבית (בתוך יחסית לאוכלוסיית המוגבלות השכלית) (Gagné, 2021; Renzulli, 2016).

נבדקים: במחקר השתתפו 55 נבדקים אשר התחלקו לשתי קבוצות: קבוצת האומנים כללה 29 נבדקים מתבגרים עם מש"ה בעלי כישרון ייחודי באומנות חזותית בציור (52.72%), 17 מהם השתתפו בשעורי אומנות מתוגברים (58.6%). קבוצת הביקורת כללה 26 מתבגרים עם מש"ה ללא כישרון באומנות וללא השתתפות בשיעורי אומנות מתוגברים (47.27%).

מטרות המחקר האופרטיביות היו לבדוק א. האם יהיו הבדלים במדדים האמנותיים בציור בין שתי קבוצות המחקר, ב. האם ימצאו הבדלים בכישורי האינטליגנציה הקריסטלית והפלואידיית, בגמישות קוגניטיבית ויצירתיות בין מתבגרים עם מש"ה בעלי כישרון באומנות החזותית לבין מתבגרים עם מש"ה ללא כישרון בתחום זה, ג. האם ימצאו קשרים בין משתני המחקר ו-ד. מה מידת תרומתם של המשתנים הבלתי תלויים (גיל כרונולוגי ושכלי) והתלויים (מדדי האינטליגנציה, הגמישות הקוגניטיבית והיצירתיות) למדדי האמנות החזותית.

כלים: להערכת הכישרון באומנות החזותית וסיווג יכולתם האומנותית של הנבדקים נערך מבחן המבוסס על מבחן MSC (Morphological, Structural, analysis Conceptual) (אלקושי, 2000). לבדיקת הרמה הקוגניטיבית נעשה שימוש במבחן פיבודי (Dunn & Dunne, 2007) לבדיקת אינטליגנציה קריסטלית ופלואידיית נעשה שימוש בשלושה תתי-מבחן המרכיבים את מבחן וכסלר למבוגרים (וכסלר, 1997; WAIS-III^{HEB}, Wechsler Abbreviated Scale of Intelligence). לבדיקת אינטליגנציה פלואידיית נבדקה גם באמצעות מבחן המטריצות הסטנדרטיות של רייבן (Raven et al., 1977). לבדיקת יצירתיות המתבטאת בשטף רעיונות יצירתיים נערך מבחן טורנס (Torrance, 1966), לבדיקת סריקה חזותית וגמישות קוגניטיבית נערך מבחן Trail Making Test – TMT (Army Individual Test Battery, 1994) כאשר חלק א' בודק סריקה חזותית וחלק ב' גמישות קוגניטיבית.

תוצאות המחקר בזיקה למטרות: א. בתחום האמנות: נמצא כי מתבגרים עם מש"ה בעלי כישרון באומנות חזותית ניחנו בסריקה חזותית, גמישות קוגניטיבית ויצירתיות גבוהים יותר מאשר מתבגרים עם מש"ה ללא כישרון באומנות. הם נוטים להשתמש ביותר תמונות, מרקמים ובחשיבה דמיונית גבוהה

בצירוס, לעומת מתבגרים עם מש"ה ללא כישרון. **ב. כישורים קוגניטיביים ויצירתיות:** נמצאו הבדלים בסוגי האינטליגנציות בין מתבגרים עם מש"ה עם וללא כישרון אומנותי, כאשר בעלי הכישרון האומנותי קיבלו ציונים גבוהים יותר באינטליגנציה פלואידית המזוהה עם גורם ה-g באינטליגנציה וכוללת כישורי חשיבה מופשטים ואילו באינטליגנציה קריסטלית מילולית לא נמצאו הבדלים בין שתי הקבוצות. כמו כן, בעלי הכישרון האומנותי היו בעלי ציונים גבוהים יותר בגמישות קוגניטיבית וביצירתיות כלומר כשרונם הוא Global Domain בתחום הקוגניטיבי הוא מעבר ליכולת האומנותית. **ג. מתאמים:** מתאמי פירסון הצביעו על קשרים בין הכישורים האומנותיים (שימוש בתמונות, מרקמים ודמיון בציור) לבין מדדי האינטליגנציה הפלואידית והיצירתיות, ובין גמישות קוגניטיבית לחשיבה דמיונית. **ד. ניבוי היכולת האמנותית:** בניתוחי רגרסיה נמצא כי מדדי האינטליגנציה הפלואידית (רייבן ומבחן קוביות של וכסלר) וכן השתתפות בשעורי אמנות מתוגברים מנבאים יכולות גבוהות בציור (שימוש בתמונות, מרקמים ודמיון) ואילו יצירתיות והשתתפות בשיעורי אמנות מתוגברים מנבאים רמה גבוהה של חשיבה דמיונית בציור.

המחקר הנוכחי מאושש את התיאוריות של גנייה (Gagné, 2021) ורנזולי (Renzulli, 2016) אשר נעשו על מחוננות באוכלוסייה עם התפתחות תקינה – גם על **יחידים עם מש"ה**. כלומר, גם בקרב יחידים עם מש"ה מחוננות או כישרון יוצאי דופן הם בבחינת Global domain הכוללות גם יכולות קוגניטיביות גבוהות. למתבגרים עם מש"ה הכישרוניים באומנות יכולות גבוהות באינטליגנציה פלואידית, גמישות קוגניטיבית ויצירתיות לעומת מתבגרים עם מש"ה ללא כישרון באומנות. **למחקר השלכות יישומיות בתחום הלימודי והתעסוקתי הן בגיל צעיר והן בגיל מבוגר של יחידים עם מש"ה שהינם בעלי כישרונות ייחודיים.**